

DIE ANTIEKE RUIMTEVAARDER-TEORIE

- 'n Godsdienwetenskaplike studie -

DEUR

GERHARDUS STEFANUS DE BRUIN

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

DIE ANTIEKE RUIMTEVAARDER-TEORIE

- 'n Godsdienwetenskaplike studie -

DEUR

GERHARDUS STEFANUS DE BRUIN

VOORGELÉ TER VERVULLING VAN DIE VEREISTES VIR DIE GRAAD

PHILOSOPHIAE DOCTOR (PhD)

In die Fakulteit Teologie

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

PRETORIA

PROMOTOR: PROF P.J. VAN DER MERWE

NOVEMBER 2000

INHOUDSOPGAWE

VOORWOORD	7
INLEIDING	
Agtergrond van die studie	9
Termopheldering	10
Probleemstelling	12
Metodologiese oorwegings	13
Doelstellings en werksywyse	17
Slotopmerkings	20

AFDELING A: 'N LITERATUUROORSIG

HOOFSTUK 1.1

Sleutelkonsepte in die Antieke ruimtevaarder-teorie	22
1.1.1 Die Antieke ruimtevaarder-teorie as verklaringsmodel	23
1.1.1.1 Die oorsprong van die Aarde as bewoonbare planeet	27
1.1.1.2 Die herkoms van lewe op aarde	30
1.1.1.3 Die ontstaan van Homo sapiens as rasionaliteit op aarde	32
1.1.1.4 Die ontwikkeling van tegnologie op aarde	38
1.1.1.5 Die oorsprong van godsdiens	40
(a) Die oorsprong van godsdienstige oorleweringe en mitologieë	43
(b) Die ware identiteit van “geestelike wesens”	45
(i) Die “engele”	45
(ii) Die “gode”	46
EKSKURS: Die bestaan van God as “Opperwese”	49
(c) Die oorsprong van sentrale godsdienstige dogmas	50

HOOFSTUK 1.2

Substansiëring van die Antieke ruimtevaarder-teorie	55
1.2.1 Die Ongeïdentifiseerde Vlieënde Voorwerp -fenomeen	56
1.2.2 “Omstandigheidsgetuienis”	58
1.2.3 Argeologiese getuienis en “fisiese oorblyfsels” op aarde	60
1.2.4 “Biologiese” argumente	63
1.2.5 Nuwere wetenskaplike navorsing	65
1.2.5.1 Lewe in die heelal	65
1.2.5.2 Buite-aardse intelligensie	66
1.2.5.3 Die “geestelike wêreld” in die lig van die moderne Fisika	67
1.2.5.4 Ruimtereise deur die kosmos	69
1.2.6 Antieke mites en godsdienstige oorleweringe	70
1.2.6.1 Die Bybel as bron in die Antieke ruimtevaarder-teorie	72
(a) Die Oergeskiedenis van Genesis	75
(b) Ander Bybelgedeeltes wat die Ruimtevaarderteorie onderbou	85
(i) “Ruimtesesens” in die Bybel	85
(ii) Vlieënde voorwerpe in die Bybel	86
(iii) Ander tekste	88

HOOFSTUK 1.3

Kritiek teen die Antieke ruimtevaarder-teorie	91
1.3.1 Algemene beoordeling uit wetenskaplike perspektief	93
1.3.1.1 Omstandigheidsgetuienis	97
1.3.1.2 Fisiese oorblyfsels en argeologiese getuienis	100
1.3.1.3 Die ontstaan van lewe en intelligensie op aarde	104
1.3.1.4 Die bestaan van buite-aardse lewe en intelligensie	108
(a) Bewoonbare planeete in die heelal	109
(b) Lewe elders in die heelal	110
(c) Rationele lewe elders in die heelal	112
(d) Ruimtereise deur die kosmos en OVV's	116
1.3.2 Kritiek uit Godsdienstige en Teologiese perspektief	123

1.3.2.1 Godsdienstige evaluerings	123
1.3.2.2 Skrifgebruik in die Ruimtevaarderteorie	126
1.3.2.3 Die Ruimtevaarderteorie as godsdiens-ontologiese verklaringsmodel	129
1.3.3 Teologiese evaluerings	136
SAMEVATTING EN KONKLUSIE: AFDELING A	137

AFDELING B: 'N GODSDIENSFENOMENOLOGIESE ONTLEDING

HOOFSTUK 2.1

Diakroniese oorsig en kontekstualisering	143
2.1.1 Fases in die ontwikkeling van die Antieke ruimtevaarder-beweging	143
2.1.1.1 Oudste spore	144
2.1.1.2 Die vroeë Teosofiste (laat-negentiende eeu)	144
2.1.1.3 Die “wetenskapsfiksie”-tydperk (1910-1947)	145
2.1.1.4 Die “Vlieënde-piering”-fase (1947-1966)	146
2.1.1.5 Die “hoogbloei” (1966-1979)	148
2.1.1.6 Die New Age-fase (1979-2000)	151
2.1.2 Moderne Antieke Ruimtevaarder-studiegroepe	153
2.1.2.1 Die “Ancient Astronaut Society”	153
2.1.2.2 “Archaeology, Astronautics & SETI Research Association”	154
2.1.2.3 Die “Watcher”-groep	155

HOOFSTUK 2.2

Faktore instrumenteel tot die geboorte van die Ruimtevaarderbeweging	157
2.2.1 Sekularisme en die opkoms van die wetenskap en tegnologie	158
(a) Sekularisme en modernisme	158
(b) Die opkoms van die natuurwetenskap en die tegnologie	159
2.2.2 Postmodernisme en die New Age-beweging	161
(a) Postmodernisme	161
(b) Die New Age-beweging	162

HOOFSTUK 2.3

Verklarings vir die aanhang van die Antieke ruimtevaarder-teorie	167
2.3.1 Supernaturalistiese verklarings	168
2.3.2 Naturalistiese verklarings	171
2.3.2.1 Psigologiese verklarings	171
2.3.2.2 Sosiologiese verklarings	176

HOOFSTUK 2.4

Die Antieke Ruimtevaarder-teorie as godsdienstige uitdrukkingsvorm	184
2.4.1 Die Antieke ruimtevaarder-teorie as moderne kulte	187
2.4.2 Die Antieke ruimtevaarder-teorie as nieu-mitologie	190

SAMEVATTING EN KONKLUSIE: AFDELING B	198
---	-----

AFDELING C: TEOLOGIESE REFLEKSIE

HOOFSTUK 3.1

Die betekenis van die Ruimtevaarderteorie Christelik-teologies beoordeel	205
3.1.1 Kreatiewe herinterpretasie	205
3.1.2 'n "Teologie van die natuur"	209
3.1.3 Die herlewing van die mite	213
3.1.4 Die Antieke ruimtevaarder-teorie en die Christelike kerk	215
3.1.5 Slotgedagtes	218

BIBLIOGRAFIE	221
---------------------------	-----

Bronne op die Internet	233
------------------------------	-----

Bybelaanhalings	234
-----------------------	-----

OPSOMMING/SUMMARY	235
--------------------------------	-----

The UFO controversy is a microcosm of the universe of ideas that forms our basic concepts of science, religion, politics, and law. Extraterrestrial speculation touches virtually every subject area that man tends to think deeply about. The very idea of Space Gods and UFOs capable of influencing or even *controlling* human society is much more even than an age-old archetype of the human psyche; it serves as the most perfect common denominator of all time, allowing modern interpretations for old-time religion.

(Ronald Story 1980: 151).

VOORWOORD

Lugvaart en ruimteprojekte het my van kleins af gefassineer. Hierdie belangstelling het later uitgeloop op 'n informele studie van die astronomie en moderne kosmologie - wat oënskynlik nie veel in gemeen gehad het met my vakgebied, naamlik die van die Bybelwetenskappe en die teologie nie. Ek was daarom besonder verbaas toe ek op 'n stadium afgekom het op 'n teorie wat hierdie twee uiteenlopende studievelds op verrassende wyse bymekaar uitgebring het. Ek kon ook nie die versoeking weerstaan om dit juis die tema van 'n doktorsale navorsingsprojek te maak nie.

Hoewel die tema van my voorgenome studie oor antieke ruimtevaarders op die oor af baie kontensieus moes geklink het, het my studieleier, prof. P.J. van der Merwe, voortydig die meriete van 'n godsdienwetenskaplike ondersoek daarvan ingesien en voor die fakulteitsraad verdedig. Ek erken dan ook met groot dank sy bystand en bekwame leiding tydens die studietydperk.

Een van die grootste aanvanklike uitdagings vir 'n studie van hierdie aard, was om inligting en literatuur oor die onderwerp te bekom. Ek was so bevoorreg om met 'n aantal kenners en aanhangers van die teorie kennis te maak wat my baie behulpsaam was met my aanvanklike navorsing:

- Oom Wallie van der Walt van Kubuta in Swaziland is in Desember 1998 op 96 jarige leeftyd oorlede. Hy het die Antieke ruimtevaarder-teorie reeds sedert die vroeë vyftigers bestudeer en talle boeke oor die onderwerp versamel, wat hy voor sy dood ook aan my geskenk het. Hy was 'n besondere mens en ek is dankbaar dat ek hom vir 'n kort tydjie van sy lewe kon ken.
- Ook oom Kobus en tannie Joan van der Berg van Witrivier was so vriendelik om heelwat van hul boeke oor die teorie aan my te leen vir navorsingsdoeleindes.

- In Tuks se biblioteek het die dominee se soeke na “snaakse” boeke en onderwerpe heelwat kopsere vir personeel veroorsaak wat van heinde en verre interbiblioteeklenings moes bewerkstellig. Ek erken met groot dank die hulp van me Thea Heckroodt, Jacqueline Theunissen en Elsa Gouws.

Die Universiteit van Pretoria se finansiële ondersteuning met ’n meriete beurs word hiermee met dank erken asook die hulp van me Elna van der Walt in dié verband.

Op persoonlike vlak moet ek die volgende persone bedank:

- My vrou, Bridget, en my kinders Romy en Jady, wat lang ure sonder man en pappa moes klaarkom.
- My pa, Jannie de Bruin, wat my van kleins af gestimuleer met sy eie belangstelling in die ruimte. My ouers het my ook van jongs af aangemoedig en gehelp om te studeer.
- Rudolph Malherbe vir sy aansporing om hierdie studie te onderneem.
- My vriend André du Toit vir vele stimulerende gesprekke, proefleeswerk en kommentaar.
- My kollegas ds Eduard Engelbrecht en dr Johann Beukes vir proefleeswerk en teologiese aanbevelings.
- Die Nederduitsch Hervormde kerk van Afrika en my gemeente te Secunda wat altyd verdere studie van sy leraars aanmoedig en geondersteun het.
- Die Hemelse Vader vir al die sterre wat Hy gemaak het en ook vir die voorreg om op ’n stadium deel van die geskiedenis te kon wees wat ons iets daarvan kon begin begryp.

Nols de Bruin

November 2000

INLEIDING

Toe die mense baie begin word het op die aarde en daar vir hulle dogters gebore is, het die hemelwesens gesien die dogters van die mense is mooi ...en die hemelwesens het na die dogters van die mense toe gekom en kinders by hulle gehad...

(Gen 6:1-4).

In prehistoric and early historic times the Earth was visited by unknown beings from the Cosmos. These beings created human intelligence by a deliberate genetic mutation. The extra-terrestrials ennobled hominids 'in their own image'. These visits to Earth... were recorded and handed down in religions, mythologies and popular legends. In some places the extra-terrestrials also deposited physical signs of their presence on Earth.

Erich von Däniken (1977: i).

AGTERGROND VAN DIE STUDIE

Ek is in 1994 die eerste keer met die teorie gekonfronteer dat "hemelwesens" (ekstra-terrestriele besoekers) die Aarde in Bybelse tye besoek het. Sy blootstelling aan hierdie interpretasie het by 'n gemeentelid baie verwarring geskep en sy gevestigde godsdienstige opvattinge in die fondament geskud. Hy het nogtans gevoel dat dié denkwys vir hom soveel "teologiese vraagstukke" opklaar, dat hy dit as sy nuwe "geloof" aangeneem en begin verkondig het.

Kort later het ek op 'n nasionale radiosender geluister na 'n geselsprogram waarin dieselfde hipotese toevallig bespreek is. Uit die reaksie van talle luisteraars wat telefonies ingeskakel het, het dit gou duidelik geword dat dit nie alleen baie groter aanhang geniet as wat ek aanvanklik vermoed het nie, maar dat die teorie oënskynlik

ook baie aanklank gevind het. Ek was nie alleen verbaas oor die kreatiewe wyse waarop Bybelse tekste geïnterpreteer is nie, maar moes selfs toegee dat die verklaring in eietydse konteks heelwat sin maak.

Die boek van 'n plaaslike outeur was in dié tyd pas gepubliseer en in plaaslike boekwinkels beskikbaar¹. As uitgesproke aanhanger en verkondiger van die ruimtebesoeker-geloof, het hy 'n goeie oorsig daaroor gebied.

Uit my belangstelling in en agtergrondskennis van die astronomie en moderne kosmologie, was dit my aanvoeling dat die basiese postulate van die ruimtebesoeker-hipotese, hoewel baie kontensieus, nie *per se* absurd is nie². Ek het enersyds gewonder of dit in wetenskaplike kringe enige aanklank kon vind. Dit was ook duidelik dat dié denkwyse vir die Christelike kerk en die Bybelse teologie 'n bepaalde bedreiging inhou. Ek het andersyds gewonder wat die moontlike impak daarvan op tradisionele godsdienstige oortuigings kan wees.

TERMOPHELDERING

Teorieë wat “ekstra-terrestriële verklarings” aanbied vir kosmologiese vraagstukke en dit dikwels met 'n “tegnologiese interpretasie” van Bybelse tekste begrond, word vir meer as 'n eeu reeds gepropageer. Dit het in die omloop bekend geword as die “Ancient Astronaut Theory” – 'n benaming wat in werklikheid 'n sambreelterm is om 'n *plethora* van denkwyses rondom die tema te beskryf. Die unifiserende postulaat is dat ekstra-terrestriële wesens op die een of ander wyse betrokke was by die antieke geskiedenis van die aarde. Moderne eksponente van die teorie verkies om na hul navorsing te

---

¹ Kyk Filotto (1995).

² Gideon Joubert handel oor die nutste denke in die kosmologie en toon aan dat moderne wetenskaplikes die bestaan van intelligente lewe elders baie ernstig opneem (1997: 28, 29, 251). Barbour (1990: 147) bied uit teologiese perspektief 'n oorsig oor die onderwerp en kom tot dieselfde bevinding.

verwys as “Paleo-SETI³ research”. In navolging van die meer gangbare aanduiding, word die ietwat letterlike vertaling “Antieke ruimtevaarder-teorie” vir die doeleindes van hierdie studie gebruik.

Die Antieke ruimtevaarder-teorie bied ’n “moderne” en ’n “wetenskaplike rekonstruksie” van die wêreld en die mensdom se oorgeskiedenis. Advokate van die teorie wend 'n kombinasie van historiese bewysgronde aan wat op antieke ekstras-terrestriële kontak sou dui. Die teorie sny oor ’n groot aantal wetenskaplike studieterreine heen en benut ook die insigte van hierdie dissiplines. Die resultate van die argeologie en antieke godsdienstige tekste (soos die Bybel) word beskou as van die belangrikste bronne wat die teorie ondersteun.

Afgesien van ’n interesse in die Bybel as “historiese bron”, het die Antieke ruimtevaarder-teorie definitiewe religieuse dimensies. Dit bied ’n model wat vir die moderne en wetenskaplik-georiënteerde mens “nuwe antwoorde” en 'n “ruimte-eeuse verklaring” wil bied op oeroue eksistensiële- en religieuse vraagstukke. Wat tipies in literatuur oor die onderwerp aangespreek word is sake soos die **wese** en die **herkoms van die mens**, sy **doel** en **plek** op aarde en ook sy **toekoms**. Hierdie vraagstukke (tradisioneel die eksklusiewe domein van die godsdiens) kan volgens advokate van die teorie nie meer “geloofwaardig” deur gevestigde godsdienste verklaar word nie⁴. ’n Ingewikkelde en omvattende verklaringsmodel word daarom rondom die teorie gewef wat Story (1980: 127) ’n “Exo-teologie” noem. Bullard (1996: 31) toon aan dat hierdie “teologie” so daadwerklik gepropageer is dat dit die “Antieke Ruimtevaarder-beweging” genoem kan word.

---

³ SETI = “Search for Extra-Terrestrial Intelligence”.

⁴ Erich von Däniken soos aangehaal deur Annable (1997: 627).

PROBLEEMSTELLING

Naas talle werke van advokate van die teorie (wat oor soveel as 120 jaar gepubliseer is), is dit die afgelope dekades ook deur verskeie outeurs krities geopponeer. Daar is tans in wetenskaplike- en populêr-wetenskaplike kringe (veral op die Internet) 'n lewendige debat aan die gang oor postulate van die teorie.

Die naam “Antieke ruimtevaarder-teorie” is 'n aanduiding dat die propageerders daarvan dit aanbied vanuit die krities-rasionalistiese (natuurwetenskaplike) kenteorie⁵. Dit sou aanvaar moes word dat dit in 'n model wat op “hipotetiese vlak” funksioneer; nie *per se* om die waar/vals vraag gaan nie. Daar kan in 'n debat hoogstens sprake wees van die “bruikbaarheid” van 'n bepaalde hipotese om waargenome data te verklaar⁶. Dit word in eietydse konteks as positivisties en selfs onrealisties beskou om te verwag dat enige wetenskaplike model objektiewe antwoorde sou kon oplewer oor vraagstukke so wesenlik en kompleks as dié wat deur die Ruimtevaarderteorie aangeroei word⁷.

Uit 'n literatuurstudie blyk dit egter dat die debat oor die teorie binne en buite wetenskaplike kringe, primer handel oor die (per definisie ongeldige) waar/vals vraag. Advokate van die teorie verdedig dit met byna religieuse fanatisme terwyl kritici (byna uitsluitlik vanuit natuurwetenskaplike- en argeologiese kringe) op hiperkritiese wyse dit summier van die tafel vee. Die debat getuig nie van veel wetenskaplike integriteit nie en word wedersyds met swak en emosioneel-belaaiende argumente gesubstansieër (kyk 1.3).

Stanton (1997: 11) dui aan dat wetenskaplikes dikwels “onregverdig skepties” teenoor “sensasionele teorieë” staan en die godsdiensfenomenoloog dr Chrissie Steyn (1994: 303) waarsku dat sodanige teorieë nie getakseer moet word op die “uiterlike

---

⁵ Von Däniken stel: “I am submitting hypotheses... Hypotheses are preliminary drafts of a theory *per definitionem*” (1977: 288).

⁶ Kyk Alberts (1996: 18), Kruger (1982: 13) en Ferguson (1991: 17).

⁷ Kyk Alberts (1996: 71, 21).

baadjie” daarvan nie. Baie belangrike aspekte wat dieper en aan die kern daarvan geleë is, word dan maklik misgekyk. Die resultaat van die debat oor die Ruimtevaarderteorie is dat tot dusver min pogings aangewend is om hierdie “dieper” (funksionele en geestelike) ondertone te eksploreer en die bewegegredes daaragter te probeer begryp.

Dit is hierdie studie se uitgangspunt dat ’n belangrike bydrae gelewer kan word tot die verstaan van die Antieke ruimtevaarder-teorie deur ’n **godsdienwetenskaplike invalshoek**. Soos Von Däniken dit saamvat, word die teorie essensieel op oorleweringe van “religions, mythologies and popular legends” gebaseer. Die teorie het dus van meet af aan ’n bemoëienis met die godsdien en sy bronne. Dit bied selfs ’n godsdien-ontologiese verklaring vir die ontstaan van godsdien as sodanig. Dit kan met goeie gronde vermoed word dat die teorie ’n **nieu-religieuse faktor** verteenwoordig in moderne Westeringe se verstaan van hulself, hul wêreld en hul toekoms.

Dit blyk dat ’n studie van die Ruimtevaarderteorie uit godsdienwetenskaplike perspektief tot dusver nie alleen uitgebly het nie, maar om verskeie redes noodsaaklik geword het. Sonder die bydrae van die godsdienwetenskap, die teologie en die Bybelwetenskappe kan enige evaluering van hierdie hipotese nie op volledigheid aanspraak maak nie. Sonder ’n in-diepte blik op die teorie as “religieuse beweging” kan die belang, aard en moontlike invloed daarvan ook nie bepaal word nie.

METODOLOGIESE OORWEGINGS

’n Metodologiese raamwerk waarbinne die Antieke ruimtevaarder-teorie bestudeer kan word, lewer eiesoortige probleme op: In die teorie het ons te make met ’n model waarin die breë grense tussen natuurwetenskap en geesteswetenskap nie alleen baie vaag is nie, maar (in postmoderne gees) ook grootliks vervloei:

Advokate van die teorie bied dit aan as ’n natuurwetenskaplike hipotese. Kosmologiese vraagstukke soos die oorsprong van die aarde, die biologiese herkoms van lewe en die ontstaan van Homo sapiens het in resente tye aktuele

natuurwetenskaplike kwessies geword. Dit is egter nie alleen tradisioneel die terrein van die godsdiens en die teologie nie, maar selfs fundamenteel so⁸. Die Antieke ruimtevaarder-teorie handel oor 'n primêre wêreldbeskouing en het soos alle wêreldbeskouinge die vertrekpunt in aprioriese aannames wat niks anders as 'n vorm van "geloof" verteenwoordig nie (vgl Alberts 1996:10 en De Vos 1975: 30). Dit plaas die hele Ruimtevaarderhipotese, ook die "natuurwetenskaplike" aanspraak wat dit maak, eintlik binne die kader van die geesteswetenskap.

Waar die Ruimtevaarderteorie funksioneer as verklaringsmodel vir die ontstaan van godsdiens en religieusiteit, asook vir die herkoms van bepaalde universele godsdienstige dogmas en mitologieë, staan dit vierkantig op die terrein van die godsdienswetenskap (spesifiek die godsdiensfilosofie). Terwyl die teorie dan gereeld as't ware op die gebied van die Godsdienswetenskap "oortree", sou dit betwyfel kon word of natuurwetenskaplike metodes van ondersoek vir die evaluering daarvan voldoende is.

Dit bring ons by die metodologie vir 'n studie van hierdie aard:

Kruger (1982: 5) stel in sy boek *Studying religion* dat daar lank in godsdienswetenskaplike kringe onenigheid was oor 'n metodologiese verwysingsraamwerk waarbinne die wetenskap beoefen kon word. Daar was veral verwarring oor die verhouding teologie en godsdienswetenskap. In resente tye is daar konsensus bereik oor die terrein en invalshoek van die godsdienswetenskap teenoor dié van die teologie:

Die godsdienswetenskap wil godsdienstige verskynsels bestudeer, begryp en waardeer as **verskynsels opsigself** en **binne die eie konteks** daarvan. Dit gaan dus vir die godsdienswetenskap nie om 'n evaluering vanuit enige spesifieke verwysingsraamwerk nie want: "Each religious tradition may be seen as a dynamic whole in itself, and the patterns of interaction between... each and its environment,

---

⁸ Vergelyk Barbour (1990).

should not be overlooked” (Kruger 1998: 3). Die godsdienswetenskaplike probeer ’n “onbetrokke waarnemer” bly, terwyl die teoloog eksistensieel betrokke is by die geloofstradisie waarmee hy besig is (Van der Merwe 1995: 114). Kruger sê: “Practitioners of this discipline usually distinguish its method from that of theology, in that they take theology to be a normative discipline, deliberately advocating true religion, whereas science of religion describes, understands and explains religious phenomena” (1982: 8).

Een van die vaders van die moderne godsdienswetenskap, Arnold von Gennep, het geglo dat godsdienstige sisteme “**lewend**” is en nie alleen met geskiedenis te make het nie. Die volgende uitlating wat hy gemaak het, was profeties: “There are, at this very moment, religions springing up and religious systems being born... we have to notice their development... we have to observe all the details of their environments with a tireless and sympathetic curiosity...” (aangehaal deur Waardenburg 1973: 300). Von Gennep het geglo dat nuwe godsdienstige tendense tydig geïdentifiseer en volgens ’n daadwerklike metode bestudeer moes word wat ’n navorser sou toelaat om ’n greep daarop as “**lewende sisteem**” te verkry. Hy stel die **Fenomenologiese metode** voor as die mees paslike een vir sodanige navorsing:

Die Fenomenologiese metode kom **enersyds** voort uit die **Fenomenologiese beweging** en die filosofie van Edmund Husserl (1859 - 1938). Die godsdienswetenskaplike Nathan Söderblom was die eerste persoon wat die beginsels van die Fenomenologie vir die godsdienswetenskap verdiskonteer het. Hy het geglo die godsdienswetenskap verteenwoordig ’n poging wat wil deurdring na die kern of essensie van “**die saak self**” en wat nie alleen wil fokus op hoe ’n (godsdienstige) verskynsel manifesteer nie. Sedert die sestiger jare het die dissipline van die **godsdiensfenomenologie** sterk ontwikkel. Hierdie term gaan terug na die godsdienswetenskaplike PD Chantepie de la Saussaye (1818 – 1874) en die dissipline bekleë tans ’n sleutelposisie binne die raamwerk van godsdienswetenskap (vgl Perkins 1982: 63).

Die Fenomenologiese metode kom **andersyds** voort uit die filosofie van die **Hermeneutiek**. Söderblom het 'n hele nuwe rigting ingeslaan deur die "hermeneutiese beginsel" in te voer waarvolgens die wetenskaplike moes poog om "empaties" met 'n fenomeen om te gaan. Die metode wil die navorser help om te "**hoor**" en te "**begryp**" wat gesê word in 'n wêreld waarin hy eintlik 'n vreemdeling is. Die Fenomenologiese metode is ontwikkel uit 'n anti-positivistiese kenteorie. Dit gaan nie om 'n soeke na objektiewe waarhede nie, maar om **hoe en waarom** mense dit waarin hulle glo as waarhede **beleef** - hoe mense hul eie wêreld **sien en ervaar**. Om dit te kan peil moet 'n onderwerp **binne die konteks** waaruit dit gebore is, verstaan word. Dit vra van die navorser 'n ingesteldheid waarbinne hy sy eie waardes "in hakies plaas" en probeer kontak bewerkstellig met die bron van menslike belewenis self. As verstaanspoging kies dit die weg van "eksistensiële betrokkenheid" by die studieobjek. Daar is sprake van "insider" en "outsider" verstaan. Die godsdienstenomoloog sal as "outsider" poog om die fenomeen te verstaan soos wat 'n "insider" dit sou doen (Perkins 1982: 71; Kruger 1982: 17, 20; Steyn 1994: 14).

Prakties gaan die fenomenologiese werkswyse (wanneer aangewend vir die bestudering van godsdienstige verskynsels) gewoonlik beide **logies-sistematiserend** en **histories-deskriptief** te werk: Essensiële boustene van 'n godsdienstige verskynsel word geïdentifiseer, geklassifiseer en saamgegroepeer onder gesamentlike noemers. Dit word dan in 'n groter sistematiese raamwerk geplaas waarbinne gegewens teen die historiese konteks waaruit dit voortgekom het en funksioneer, geïnterpreteer en beskryf kan word. Die godsdienstenomologie plaas "**verstaan**" voor "**verklaar**" synde die godsdienstenomologiese alleen deur te verstaan tot enige verklaring kan kom (Van der Merwe. sa. a: 3, 11).

Godsdienstenomologie bestudeer godsdienste ook as 'n skakel in 'n groter funksienetwerk. Die "**funksionele**" bestudering van godsdienste beklemtoon dat dit belangrik is om vas te stel wat die "**funksie**" (die onderliggende betekenis), van godsdienstige verskynsels is. Die fenomenologie is daarom geneë om die insigte van hulpdissiplines soos die filosofie, sosiologie en psigologie in te roep vir die verstaan van godsdienstige

verskynsels. In die godsdienwetenskap het onderskeibare dissiplines te wete die **godsdienfilosofie**, **godsdien sosiologie** en **godsdien psigologie** dan ook ontwikkel en belangrike bydraes gelewer om die funksionele struktuur van godsdienstige verskynsels te begryp.

Die voordele van die fenomenologiese benadering is dat dit anti-positivisties is. Godsdienste word gesien **soos wat hulle is** sonder dat uitsprake gemaak word oor die **waarde** en **waarheid** daarvan. Die studieobjek word ook **multidimensioneel** en **multidissiplinêr** bestudeer wat die gevaar van reduksionisme (weselik aan die sistematiese karakter van die metode) beperk. Sommige geleerdes het dit teen die logies-sistematiserende aard van die godsdienfenomenologiese werkswyse. Dit is wel so dat alle sistematisering 'n mate van dekontekstualisering en veralgemening meebring. Niemand sou sistematiek egter 'n plek in die wetenskap ontsê nie en daarom word dit aanvaar as 'n swakheid eie aan die fenomenologiese metode. Die gevaar word egter op sy beurt beperk deur gesistematiseerde gegewens altyd binne die historiese konteks daarvan te interpreteer.

DOELSTELLINGS EN WERKSWYSE

Die studie word met **drie basiese doelwitte** onderneem:

Eerstens: Om as godsdienfenomenologiese studie tot 'n **"innerlike verstaan"** van die Ruimtevaarderteorie te kom (dus soos wat aanhangers en eksponente daarvan dit self sou sien en verduidelik).

Tweedens: Om te begryp hoe die teorie **"funksioneer"** (dus die onderliggende betekenis wat dit vir aanhangers inhou) en om 'n antwoord te kry op die vraag waarom dit sodanige betekenis het (dus wat die onbevredigde behoeftes en onderliggende

vraagstukke is wat vir mense deur die teorie aangespreek word⁹).

Derdens: Om insigte en gevolgtrekkings van die fenomenologiese ondersoek ook **teologies te verdiskonteer** (dus in terme van 'n Christelik-teologiese waardestelsel en verwagtinge te beoordeel en nuttig te maak).

Elkeen van hierdie doelwitte word in 'n **hoof-afdeling** aangespreek:

Afdeling A is 'n **Literatuuroorsig** en **eksplorerend** van aard. Die Antieke ruimtevaarder-teorie is primêr 'n literêre verskynsel en 'n studie daarvan verlaat homself uitsluitlik op gepubliseerde werke. Hierdie afdeling bied 'n oorsig oor die **inhoud** van die Antieke ruimtevaarder-teorie (die postulate wat dit onderbou en die begrondings wat dit ondersteun). Die oorsig is **sinkronies** van aard – daar word dus gefokus op die teorie soos wat dit oor 'n lang tydperk ontwikkel is (en sonder om op hierdie stadium te probeer rekening hou met die kontekste waarin dit gebeur het).

Die vraag kom onvermydelik op die tafel of daar 'n kern van waarheid ingebed kan wees in die postulate van die teorie en of dit hoegenaamd bruikbare hipoteses oplewer. Om hierdie rede word in hierdie afdeling nie alleen gekyk na werke van die segsmanne van die teorie nie, maar ook na die **kritiek** wat die hipotese gekry het. Daar word ook kortliks gefokus op die **huidige debat** oor die postulate van die teorie.

Afdeling B is **histories-deskriptief** en **hermeneuties** van aard. 'n Poging word aangewend om die **ontwikkeling** van die Antieke ruimtevaarder-teorie as beweging na te speur en dit **diakronies** teen bepaalde historiese kontekste waaruit dit gegroei het te interpreteer. Verskillende faktore wat instrumenteel was aan die geboorte van die beweging word oorweeg en daar word gekyk na pogings om die ontstaan en aanhang van die teorie te verklaar. Daar word laastens gepoog om die teorie binne die raamwerk

---

⁹ Vergelyk Steyn (1994: 15) en Van der Merwe (1985: 514).

van die godsdienwetenskap te plaas.

Afdeling C is normatief-evaluerend en teologies-reflekerend van aard. In hierdie slotafdeling word insigte en gevolgtrekkings van die studie op bondige wyse ook **teologies verdiskonteer**. Opmerkings word gemaak oor wat die Christelike tradisie uit die teorie self- en die aanhang daarvan kan leer.

Enkele verdere opmerkings oor die studie is hier nodig:

- Afdeling A verwerk 'n groot hoeveelheid literatuur oor die onderwerp. Daar word ook na aspekte van die teorie gekyk wat nie noodwendig religieuse duiding het nie. Die poging is hier om 'n **geheelbeeld** te bied - beide as noodsaaklike onderbou vir 'n godsdienwetenskaplike ontleding (Afdeling B) en om as verwysingsbron van waarde te wees vir moontlike toekomstige navorsers.
- Hoewel eksponente van die Ruimtevaarderteorie gebruikmaak van literatuur uit 'n verskeidenheid van wêreldgodsdienste, is hierdie studie gegrond in die Christelike tradisie en is dit veral geïnteresseerd in eksponente se gebruik van **Bybelse tekste en Christelik-dogmatiese konsepte**.
- Wat literatuur betref waarin die Ruimtevaarderteorie krities geëvalueer word, is die doel alleen om by die **tipiese kritiek** uit te kom wat teenstanders opper. Die teorie funksioneer binne die raamwerk van die natuurwetenskappe en dit is onvermydelik dat 'n godsdien-navorsers hom sal verlaat op gepubliseerde resultate van natuurwetenskaplikes. Die kenteorie van die fenomenologie laat dit nie alleen toe nie, maar moedig ook so 'n werkswyse aan.
- Ter wille van kontroleerbaarheid word die beginsel van sinkronie voor diakronie toegepas. Wanneer gewerk word met 'n saak wat 'n bepaalde ontwikkelingsgeskiedenis deurloop het, word daar normaalweg eers gefokus op

die saak self. Dit word gedoen ten einde tot 'n ongekompliseerde verstaan van die bepaalde saak te kom¹⁰. 'n Historiese oorsig oor die Antieke ruimtevaarder-teorie en kontekstuele invloede wat 'n rol gespeel het daarin (die diakroniese beskouing) word om dié rede eers in Afdeling B ter sprake gebring.

SLOTOPMERKINGS

Hierdie proefskrif wil 'n onderwerp op die tafel plaas wat in godsdienswetenskaplike kringe nog nie ernstig aangehoor is nie. Die studie wil ook voorspel dat die Antieke ruimtevaarder-teorie in 'n postmoderne konteks sal gedy en as meeloper van New Age-denkwyses al meer invloed sal uitoefen op mense se wêreldbeeld en godsdiensige oortuigings. Die teorie herdefinieer bykans elke aspek van tradisionele godsdiensige opvattinge en veral die Christelike teologie sal deurdagte antwoorde daarop moet kan bied. Die Christelike kerk sal ook nie anders kan as om dit ernstig op te neem nie.

Kruger (1982:8) sê "...science is influenced by, and in turn influences, the society of which it is a part, and it should be aware of its role and place." Dit is uit die aard van die saak so dat 'n wetenskaplike ondersoek soos hierdie, baie mense ten goede of ten kwade kan beïnvloed. Dit is daarom met beskeidenheid en met groot versigtigheid wat 'n navorser homself op so 'n kontensieuse terrein waag en waarmee ek ook hierdie studie aanbied. Min dinge kan egter meer stimulerend wees as om 'n mens se gevestigde oortuiginge te laat konfronteer met werklik revolusionêre alternatiewe. Dit was vir my 'n verrykende en leersame ondervinding. Mag u as leser dit ook so vind.

---

¹⁰ Vergelyk Loader (1979) en Breytenbach (1984).